

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Становлення та розвиток сучасної демократичної держави потребує впровадження різноманітних новітніх форм управління справами суспільства, удосконалення існуючих та створення нових демократичних інститутів. Серед них важливе місце відводиться інституту лобіювання, завдяки якому у демократичних державах підвищується прозорість прийняття офіційних актів, зменшується тиск на суб'єктів публічної влади, знижується рівень корупції, посилюється якість управлінського менеджменту.

Водночас, слід зазначити, що цей інститут є ефективним не в будь-якій політичній системі, а саме в поліцентричній та демократичній, метою якої є досягнення соціальної стабільності завдяки виявленню соціальних інтересів та їх координації, досягнення соціального компромісу. Саме інститут лобіювання може сприяти досягненню таких цілей, особливо за умови правового його забезпечення, наявності правового механізму лобіювання.

Цілісне уявлення про правовий механізм лобіювання відсутнє в українській юридичній науці, як і відсутні легалізовані основні його параметри у юридичній практиці. Хоча у сучасній зарубіжній юриспруденції існують сталі моделі цього інституту, досвід реалізації яких міг би бути важливим для України.

Як у зарубіжній, так і вітчизняній науковій літературі питання лобіювання не обділені увагою, зокрема вони висвітлюються у працях: Є. Тихомирової, Л. Зеттера, Р.-Ж. Шварценберга, Д. Лоурі, В. Ачкасова, В. Рудзіо, Ф. Фарнеля, П. Кислового та Ч. Вайза, Ф. Баумгартнера, А. Наунса, В. Ісакова, М. Дюверже, П. Фельдмана, Ф. Шамхалова, Д. Виговського, В. Сергєєва, Р. Кобця та С. Панциря.

Водночас, правовим питанням лобіювання присвячені роботи таких вчених як В. Нестерович, О. Дягіляєв, С. Васильєва, К. Манжул, І. Нікітчук, О. Одінцева, О. Порфімович, А. Онупрієнко, В. Головка, М. Оніщук, К. Кумс, М. Рачинська, О. Щербанюк.

Однак і донині малодослідженими залишаються питання природи правового механізму лобіювання, його особливостей у правових системах загального, континентального та європейського міждержавного типу.

Усе це і визначає актуальність теми дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими планами, темами. Дисертація виконана на кафедрі теорії та філософії права юридичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка у межах кафедральних тем «Актуальні питання правотворення та правозастосування в Україні» (2012–2015 рр., номер державної реєстрації 0112U003525) та «Техніка та технологія юридичної практики» (2015–2017 рр., номер державної реєстрації 0115U003954).

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є виявлення природи правового механізму лобіювання, його особливостей у правових системах загального, континентального, європейського міждержавного типу та в Україні.

Досягнення поставленої мети вимагало вирішення таких основних **завдань**:
 - з'ясувати положення про природу лобіювання, його поняття та структуру;

- виявити ознаки правового механізму лобіювання та сформулювати його поняття;
- поглибити знання про правові засоби лобіювання;
- виявити особливості правового механізму лобіювання в правових системах загального типу;
- виявити особливості правового механізму лобіювання в правових системах континентального типу;
- виявити особливості правового механізму лобіювання в європейських міждержавних правових системах;
- виявити подібні ознаки правового механізму лобіювання у правових системах загального, континентального та європейського міждержавного типу;
- охарактеризувати стан та виявити особливості правового механізму лобіювання в Україні;
- розробити пропозиції щодо формування правового механізму лобіювання в Україні.

Об'єктом дослідження є правовий механізм лобіювання.

Предметом дослідження є природа правового механізму лобіювання, його особливості у правових системах загального та континентального типу, європейських міждержавних правових системах та в Україні.

Методи дослідження. Методологічну основу дисертаційного дослідження складають філософські підходи, загальнонаукові та спеціально-юридичні методи.

Філософські засади дисертаційного дослідження ґрунтуються на положеннях діалектичного підходу, що дозволило розглядати правовий механізм лобіювання як явище, що функціонує і розвивається.

На різних етапах дослідження застосовано загальнонаукові методи – діяльнісний, системний, зокрема структурно-функційні прийоми і засоби пізнання, соціологічний.

Серед спеціально-юридичних методів застосовано загальнотеоретичний – для виявлення основних ознак правового механізму лобіювання, та порівняльно-правовий – для виявлення особливостей правового механізму лобіювання у правових системах різних типів.

Логічні прийоми і засоби супроводжували весь процес дослідження.

Наукова новизна одержаних результатів зумовлюється тим, що у вітчизняному загальнотеоретичному правознавстві ця дисертація є одним із перших досліджень правового механізму лобіювання, його природи та особливостей у правових системах загального, континентального та європейського міждержавного типу.

Наукова новизна дослідження конкретизується у таких положеннях:

of “legal mechanism” and other related concepts are being differentiated: “mechanism”, “state mechanism”, “mechanism of legal regulation”, etc. Signs of the legal mechanism of lobbying are highlighted; its definition is formulated.

Based on the analysis of legal doctrine, legal acts, jurisprudence, legal traditions, local regulations, current practices and lobbying traditions in the United States, Canada, the United Kingdom, Ireland and Australia legal mechanism of lobbying in common type legal systems is described. The relevant laws of France, Germany, Lithuania, Hungary, Poland, Georgia, Austria, Slovenia, the prevailing conceptual approaches to lobbying, fundamental works of the classics of the Romano-Germanic legal tradition, peculiarities of law-making and law enforcement, which made it possible to determine the peculiarities of the legal mechanism of lobbying in continental type legal systems, are analyzed. The history of the institutionalization of lobbying and the formation of an appropriate legal mechanism in the legal system of the European Union are studied; its current state and prospects of reform are analyzed. A continually expanding range of legal lobbying tools in the European Union structures is claimed to exist; it is accompanied by a tendency to increase the authority of the organization. The legal mechanism of lobbying in the Council of Europe is characterized, the causes of its differences are unfolded. It is stated that the model of the legal mechanism of lobbying in the Council of Europe is more similar to the continental law countries, and the one in the European Union – to the common law countries. Common traits of the legal mechanism of lobbying in common, continental and European interstate type legal systems are designated.

The legal means used for lobbying in Ukraine are enlisted and analyzed. It is noted that any democratic legal system, including Ukraine, contains certain number of legal means of lobbying. The existence of domestic legal mechanism of lobbying and its features are substantiated. The main disadvantages of the proposed bills on lobbying are disclosed. Models, approaches and principles of regulation lobbying activity are characterized. It is alleged that there are no perfect foreign examples to be implemented in Ukraine. The necessity of stimulating the development of lobbying activity by adopting the relevant law is outlined. Proposals as to the contents of the national law on lobbying are formulated.

Key words: lobbying, legal means of lobbying, legal mechanism of lobbying, law on lobbying, lobbying in Ukraine.

В работе выявляются признаки лоббирования, уточняется его понятия и структура; анализируются такие элементы лоббирования, как цель, субъект, объект, сама активность, средства, результат; осуществляется определение понятия правовых средств лоббирования, проводится их классификация; выявляются признаки правового механизма лоббирования, формулируется его дефиниция. Анализируется правовая доктрина, источники права, судебная практика, правовые традиции, локальные нормативные акты, существующая практика и традиции лоббирования в правовых системах общего (США, Канада, Великобритания, Ирландия, Австралия), континентального (Франция, Германия, Литва, Венгрия, Польша, Грузия, Австрия, Словения), европейского межгосударственного (Европейский Союз, Совет Европы) типа, выявляются подобные признаки и особенности их правового механизма лоббирования. Выявляются состояние, особенности и проблемы правового механизма лоббирования в Украине; сформулированы предложения к содержанию отечественного закона о лоббировании.

Ключевые слова: лоббирование, правовые средства лоббирования, правовой механизм лоббирования, закон о лоббировании, лоббирование в Украине.

SUMMARY

Bryzitsky M. I. The Legal Mechanism of Lobbying: General Theoretical and Comparative Legal Characteristics. – Qualifying scientific work preserving manuscript rights.

Thesis for a degree of Candidate of Science in Law, specialty 12.00.01 “Theory and History of State and Law; the history of political and legal studies “. – Ivan Franko National University of Lviv, Lviv, 2017.

The purpose of the thesis research is to identify the nature of the legal mechanism of lobbying, its features in common, continental and European interstate type legal systems.

The emergence of lobbying and essential conditions for its formation and functioning are under study; functions of lobbying are determined. Based on the theoretical construction of activity, signs of lobbying are indicated; its concept and structure are specified. The following elements of lobbying are analyzed: its goal, subject, object, sole activity, means, result. The question of the influence of social relations on legal norms as well as the ability of the law to be a means (instrument) for the achievement of certain goals is explored in order to discover the legal nature of lobbying. A conclusion is drawn about the inevitable connection of lobbying with state and law. Legal phenomena which are instruments for achieving the goal of lobbying and its legal means are being singled out. The definition of the legal means of lobbying, the distinction of legal means and the legal procedure are stated. A classification of legal means of lobbying is carried out, according to: type of legal phenomenon, function, subject, composition, origin and character. The notion

уперше:

– виявлено ознаки правового механізму лобіювання: є системою правових засобів лобіювання; має цілеспрямований характер – закріплення інтересів зацікавлених осіб в офіційних актах; є юридичною конструкцією впливу представника групових інтересів на суб’єкта публічної влади; забезпечує процедуру лобіювання, в ході якої здійснюється застосування правових засобів. Ці ознаки дозволили сформулювати поняття правового механізму лобіювання як системи правових засобів впливу представника групових інтересів на суб’єкта публічної влади з метою закріплення в офіційних актах інтересів зацікавлених осіб;

– виявлено особливості правового механізму лобіювання в правових системах загального типу: наявність законів про лобіювання; правові засоби лобіювання більш різноманітні; закріплення інтересів зацікавлених осіб здійснюється як у джерелах права, так і в правозастосувальних та правотлумачних актах різних суб’єктів публічної влади; юридична конструкція вирізняється неформалізованим переліком суб’єктів лобіювання, вимоги до яких закріплені в джерелах права, та великим обсягом об’єктів впливу – суб’єктів владних повноважень, зокрема і органів судової влади; процедура лобіювання регулюється джерелами права, зокрема локальними нормативними актами – кодексами поведінки, етики тощо;

– виявлено особливості правового механізму лобіювання в правових системах континентального типу: фрагментарність, невпорядкованість правових засобів, за винятком небагатьох держав, які формалізували лобіювання; переважає лобіювання нормативно-правових актів парламенту; перелік суб’єктів лобіювання часто формалізований шляхом створення консультативно-дорадчих установ при суб’єктах публічної влади, а лобістський вплив в основному концентрується на законодавчому органі; процедура лобіювання здебільшого забезпечується шляхом жорсткого регулювання поведінки суб’єктів публічної влади у відносинах з лобістами;

– виявлено особливості правового механізму лобіювання в європейських міждержавних правових системах: правові засоби не повністю забезпечують лобістську діяльність, при цьому можуть мати загальнообов’язковий або лише рекомендаційний характер; лобіюваний інтерес фіксується в інституційних актах; відсутня обов’язкова реєстрація та звітність лобістів, об’єктом лобіювання є усі інституції міжнародної організації, їх члени, посадові особи та інший персонал, а також національні органи держав-учасниць, що беруть участь в розробці і реалізації політики такої організації; процедура лобіювання забезпечується шляхом регулювання поведінки суб’єктів публічної влади у відносинах з лобістами;

– виявлено подібні ознаки правового механізму лобіювання у правових системах загального, континентального та європейського міждержавного типу: основні засади лобіювання закріплені в провідних джерелах права; усі правові системи містять певний набір правових засобів лобіювання; офіцій-

ними актами, в яких закріплюються інтереси зацікавлених осіб, здебільшого є джерела права; юридична конструкція лобіювання має тенденцію до формалізації; усі правові системи містять положення, що регулюють процедуру лобіювання;

– охарактеризовано стан та виявлено особливості правового механізму лобіювання в Україні: система правових засобів не повна та не впорядкована; закон про лобіювання відсутній, а пропоновані законопроекти містять суттєві недоліки; переважає лобіювання нормативно-правових актів центральних органів публічної влади; статус суб'єкта та об'єкта лобіювання не формалізований; процедура лобіювання частково врегульована правовими засобами в сфері запобігання корупції;

удосконалено:

– положення про природу лобіювання, а саме виокремлено такі його ознаки: є формою представництва групових інтересів (інтересів зацікавлених осіб); метою лобіювання є задоволення інтересів зацікавлених осіб; суб'єктами лобіювання є уповноважені зацікавленими особами представники (лобісти та їх об'єднання); об'єктом лобістських дій є суб'єкти публічної влади; лобіювання здійснюється через цілеспрямований вплив представника зацікавлених осіб на суб'єкта публічної влади; здійснюється цей вплив за допомогою різних засобів, зокрема правових; результатом лобіювання є офіційні акти (як дії, так і документи). Ці ознаки дозволили сформулювати поняття лобіювання як цілеспрямованого правомірного впливу представника групових інтересів на суб'єкта публічної влади з метою відображення в офіційних актах інтересів зацікавлених осіб;

– структуру лобістської діяльності, до складу якої входять: мета, суб'єкт, об'єкт, сама активність, засоби, результат;

набули подальшого розвитку:

– поняття правових засобів лобіювання як правових явищ, використання яких представником групових інтересів для впливу на суб'єкта публічної влади повинне забезпечити відображення в офіційних актах інтересів зацікавлених осіб;

– положення про умови формування та функціонування інституту лобіювання: поліцентрична політична система; компроміс суспільних інтересів; демократичний характер політичної системи; реальний розподіл влади; розвинуте громадянське суспільство; гарантована свобода вираження думок і поглядів;

– пропозиції до змісту вітчизняного закону про лобіювання.

Практичне значення одержаних результатів. Положення, висновки та пропозиції дисертаційного дослідження можуть використовуватись у науково-дослідницькій роботі для подальшого розвитку концепції правового механізму лобіювання; для подальшого розвитку науки загальної теорії права; для підготовки підручників, посібників, методичних матеріалів; у навчальному процесі

АНОТАЦІЯ

Бризницький М. І. Правовий механізм лобіювання: загальнотеоретична та порівняльно-правова характеристика. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень». – Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів, 2017.

Метою дисертаційного дослідження є виявлення природи правового механізму лобіювання, його особливостей у правових системах загального, континентального, європейського міждержавного типу та в Україні.

У роботі виявляються ознаки лобіювання, уточнюється його поняття та структура; аналізуються такі елементи лобіювання, як мета, суб'єкт, об'єкт, сама активність, засоби, результат; здійснюється визначення поняття правових засобів лобіювання, проводиться їх класифікація; виявляються ознаки правового механізму лобіювання, формулюється його дефініція. Аналізуються правова доктрина, джерела права, судова практика, правові традиції, локальні нормативні акти, чинна практика та традиції лобіювання у правових системах загального (США, Канада, Велика Британія, Ірландія, Австралія), континентального (Франція, Німеччина, Литва, Угорщина, Польща, Грузія, Австрія, Словенія), європейського міждержавного (Європейський Союз, Рада Європи) типу, виявляються подібні ознаки та особливості їх правового механізму лобіювання. Виявляються стан, особливості та проблеми правового механізму лобіювання в Україні; сформульовано пропозиції до змісту вітчизняного закону про лобіювання.

Ключові слова: лобіювання, правові засоби лобіювання, правовий механізм лобіювання, закон про лобіювання, лобіювання в Україні.

АННОТАЦИЯ

Бризницкий М. И. Правовой механизм лоббирования: общетеоретическая и сравнительно-правовая характеристика. – Квалификационный научный труд на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.01 «Теория и история государства и права; история политических и правовых учений». – Львовский национальный университет имени Ивана Франко, Львов, 2017.

Целью исследования является выявление природы правового механизма лоббирования, его особенностей в правовых системах общего, континентального, европейского межгосударственного типа и в Украине.

4. Бризицкий М. И. Правовой механизм лоббирования в государствах континентального типа / Максим Игоревич Бризицкий // *Legea si Viata*. – 2015. – № 6. – С. 12–15.

5. Бризицкий М. И. Правовой механизм лоббирования в Украине: деякі проблеми формування / Максим Игоревич Бризицкий // *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*. – 2015. – № 6. – С. 7–10.

6. Бризицкий М. И. Зміст поняття лоббирования в юридичній науці / Максим Игоревич Бризицкий // *Правове життя: сучасний стан та перспективи розвитку: зб. тез наук. доп. за матеріалами Х Міжнар. наук.-практ. конф. молодих учених, 21–22 березня 2014 р.* / уклад.: К. В. Антонюк, І. О. Дейнега, Л. І. Кекіс. – Луцьк: Оконська А. Ю., 2014. – С. 6–8.

7. Бризицкий М. И. Правова природа лоббирования: порівняльний аспект / Максим Игоревич Бризицкий // *Сучасні проблеми порівняльного правознавства: зб. наук. пр. / за ред.: Ю. С. Шемшученка, Я. В. Лазура; упоряд.: О. В. Кресін, М. В. Савчин.* – Ужгород; Київ: Говерла, 2015. – С. 133–134.

8. Бризицкий М. И. Соціальна сутність лоббирования / Максим Игоревич Бризицкий // *Вдосконалення правового регулювання прав та основних свобод людини і громадянина: матеріали щоріч. Всеукр. наук.-практ. конф. молодих вчених та аспірантів (16 травня 2014 року).* – Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2014. – С. 3–6.

9. Бризицкий М. И. Правовой механизм лоббирования у правовых системах заального права / Максим Игоревич Бризицкий // *Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні: матеріали XX звіт. наук.-практ. конф. (6–7 лютого 2014 р.).* – Львів: Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 2014. – С. 3–5.

10. Бризицкий М. И. Правовой механизм лоббирования у европейских междержавных правовых системах / Максим Игоревич Бризицкий // *Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні: матеріали XXI звіт. наук.-практ. конф. (12–13 лютого 2015 р.).* – Львів: Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 2015. – С. 3–6.

11. Бризицкий М. И. Питання лоббирования у сучасній вітчизняній юридичній літературі / Максим Игоревич Бризицкий // *Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні: матеріали XXII звіт. наук.-практ. конф. (4–5 лютого 2016 р.): у 2 ч.* – Львів: Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 2016. – Ч. 1. – С. 3–5.

при викладанні таких дисциплін, як: «Загальна теорія права», «Загальна теорія держави», «Конституційне право», «Порівняльне правознавство».

Положення дисертації, висновки та пропозиції можуть використовуватись у національній нормотворчості.

Запропоновані автором рекомендації враховані Робочою групою з підготовки проекту Закону України «Про лоббирования», який 5 жовтня 2016 року зареєстрований у Верховній Раді України під № 5144–1.

Апробація результатів дисертації. Основні положення та висновки дисертації обговорювались на засіданнях кафедри теорії та філософії права Львівського національного університету імені Івана Франка та наукових і науково-практичних конференціях, круглих столах: XX звітній науково-практичній конференції «Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні» (м. Львів, 6–7 лютого 2014 року); X міжнародній науково-практичній конференції молодих учених «Правове життя: сучасний стан та перспективи розвитку» (м. Луцьк, 21–22 березня 2014 року); Всеукраїнській науково-практичній конференції молодих вчених і аспірантів «Вдосконалення правового регулювання прав та основних свобод людини і громадянина» (м. Івано-Франківськ, 16 травня 2014 року); XXI звітній науково-практичній конференції «Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні» (м. Львів, 12–13 лютого 2015 року); Міжнародній науковій конференції «Сучасні проблеми порівняльного правознавства» (м. Ужгород, 6–8 травня 2015 року); XXII звітній науково-практичній конференції «Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні» (м. Львів, 4–5 лютого 2016 року); Круглому столі на тему: «Визначення оптимальної моделі регулювання лоббирования в Україні як наступного кроку до відкритості та прозорості у взаємодії із органами державної влади» (м. Київ, 15 червня 2015 року); публічному обговоренні законопроекту «Про лоббирования» (м. Львів, 22 липня 2016 року).

Публікації. Основні положення та результати дослідження знайшли своє відображення в 11 публікаціях (5 статтях, опублікованих у фахових наукових виданнях, одна з яких у зарубіжному, та 6 тезах доповідей науково-практичних конференцій).

Структура дисертації. Дисертаційне дослідження складається зі вступу, 4 розділів, які об'єднують 9 підрозділів, висновків, списку використаних джерел, який налічує 297 найменувань, та додатків. Загальний обсяг дисертації складає 215 сторінок, з яких 32 сторінки – список використаних джерел та 2 сторінки – додатки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовується актуальність теми дослідження, вказується на зв'язок з науковими планами, визначаються його мета і завдання, об'єкт, предмет та методологія, розкривається наукова новизна та практичне значення одержаних результатів, наводяться відомості про їх апробацію та опублікування.

Перший розділ «Загальнотеоретична характеристика правового механізму лобіювання» складається із двох підрозділів і присвячений аналізу наукової літератури з питань лобіювання та методології дисертаційного дослідження.

У підрозділі 1.1 «Стан наукової розробки проблеми у вітчизняній та зарубіжній літературі» здійснюється аналіз як вітчизняних, так і зарубіжних наукових джерел за темою дисертації та зауважується відсутність єдиного підходу до природи лобіювання та його дефініції, достатньої уваги до структури лобістської діяльності, зокрема її засобам; констатується незадовільний стан вивчення правових засобів лобіювання, що, об'єднані в систему, складають його правовий механізм.

Якщо питанням лобіювання приділяється достатня увага, то його правове регулювання стало об'єктом дослідження вітчизняної науки лише в останні десятиліття. Водночас, у юридичній літературі відсутні спеціальні дослідження правового механізму лобіювання.

У підрозділі 1.2 «Методологія дослідження» охарактеризовано підходи, методи, прийоми та засоби пізнання, використання яких уможливило досягнення поставленої мети.

Зазначено, що вихідними засадами дослідження стали філософські та концептуальні положення діалектичного підходу, що дозволило проаналізувати лобіювання, а також його правовий механізм як явища, що функціонують, розвиваються, змінюються.

На різних етапах дослідження застосовано загальнонаукові методи – діяльнісний, системний, зокрема структурно-функційні прийоми і засоби пізнання, соціологічний. Використання формально-логічних прийомів дозволило сформулювати визначення понять: «лобіювання», «правові засоби лобіювання», «правовий механізм лобіювання» та інші.

В той же час, провідними методами дисертаційного дослідження стали загальнотеоретичний – для виявлення основних ознак правового механізму лобіювання, та порівняльно-правовий – для виявлення особливостей правового механізму лобіювання у правових системах різних типів.

Другий розділ «Загальнотеоретична характеристика правового механізму лобіювання» містить два підрозділи, в яких встановлена природа правового механізму лобіювання.

У підрозділі 2.1 «Лобістська діяльність як основа правового механізму лобіювання» досліджується виникнення лобіювання, необхідні умови його формування та функціонування, визначаються функції.

На основі теоретичної конструкції діяльності виявляються ознаки лобіювання, уточнюється його поняття та структура.

Аналізуються такі елементи лобіювання, як мета, суб'єкт, об'єкт, сама активність, засоби, результат.

Підрозділ 2.2 «Правовий механізм лобіювання: теоретичні аспекти» присвячений встановленню природи правового механізму лобіювання.

10. Моделями правового регулювання лобіювання в Україні можуть бути: ринково-договірне регулювання, саморегулювання, законодавче регулювання-сприяння, законодавче регулювання-обмеження. Для України найбільш витребуваним видається законодавче регулювання-сприяння, що стимулюватиме професійну лобістську практику.

При визначенні конкретної моделі враховується актуальний рівень економічного розвитку, правові традиції та культура, поширення лобістської практики. При цьому правове регулювання потрібно здійснювати з урахуванням таких засад: цивілізоване лобіювання є корисним, потрібним сучасним демократичним інститутом; правове регулювання лобістської діяльності суттєво не впливає на рівень корупції, натомість неефективне законодавство збільшує правовий нігілізм та ризик корупції; жорсткі законодавчі обмеження щодо лобістів негативно впливають на слаборозвинуту галузь лобістських послуг та часто не дотримуються навіть у державах з дуже високим рівнем правопорядку; правове регулювання лобістської діяльності в Україні потрібно не насамперед як каталізатор становлення та розвитку такої галузі; світові та вітчизняні тенденції ведуть до зменшення участі держави в регулюванні суспільних відносин.

11. Пропоновані проекти законів про лобіювання в Україні мають характерні дискусійні питання: правильність визначення природи лобіювання; виправданість обмеження права особи на звернення; запровадження дієвих стимулів дотримання.

Закон про лобіювання в Україні повинен містити такі положення: поняттєво-категоріальний апарат лобіювання; добровільна державна реєстрація лобістів з вільним доступом громадськості до реєстру; конкретний обсяг прав та привілеїв, якими наділятимуться зареєстровані лобісти порівняно з незареєстрованими; відповідальність за подання чи внесення недостовірних відомостей до реєстру, невчасне внесення відомостей, а також за зловживання своїми правами або порушення професійної етики, що передбачатиме призупинення чи припинення реєстрації, а також адміністративний штраф.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Бризіцький М. І. Лобіювання: деякі теоретичні аспекти / Максим Ігорович Бризіцький // Університетські наукові записки. – 2014. – № 3 (51). – С. 22–29.
2. Бризіцький М. І. Загальнотеоретична характеристика правового механізму лобіювання / Максим Ігорович Бризіцький // Вісник Львівського університету. Серія юридична – 2015. – № 61. – С. 3–9.
3. Бризіцький М. І. Особливості правового механізму лобіювання в правових системах загального типу / Максим Ігорович Бризіцький // Порівняльно-аналітичне право. – 2015. – № 1. – С. 12–14.

5. Особливості правового механізму лобіювання у правових системах загального типу: наявність законів про лобіювання; правові засоби лобіювання більш різноманітні; закріплення інтересів зацікавлених осіб здійснюється як у джерелах права, так і в правозастосувальних та правотлумачних актах різних суб'єктів публічної влади; юридична конструкція вирізняється неформалізованим переліком суб'єктів лобіювання, вимоги до яких закріплені в джерелах права, та великим обсягом об'єктів впливу – суб'єктів владних повноважень, зокрема органів судової влади; процедура лобіювання регулюється джерелами права, зокрема локальними нормативними актами – кодексами поведінки, етики тощо.

6. Особливості правового механізму лобіювання у правових системах континентального типу: фрагментарність, розпорошеність правових засобів, за винятком небагатьох держав, які формалізували лобіювання; переважає лобіювання нормативно-правових актів парламенту; перелік суб'єктів лобіювання часто формалізований шляхом створення консультативно-дорадчих установ при суб'єктах публічної влади, а лобістський вплив в основному концентрується на законодавчому органі; процедура лобіювання здебільшого забезпечується шляхом жорсткого регулювання поведінки суб'єктів публічної влади у відносинах з лобістами;

7. Особливості правового механізму лобіювання в європейських міждержавних правових системах: правові засоби не повністю забезпечують лобістську діяльність, при цьому можуть мати загальнообов'язковий або лише рекомендаційний характер; лобіюваний інтерес фіксується в інституційних актах; відсутня обов'язкова реєстрація та звітність лобістів, об'єктом лобіювання є усі інституції міжнародної організації, їх члени, посадові особи та інший персонал, а також національні органи держав-учасниць, що беруть участь в розробці і реалізації політики такої організації; процедура лобіювання забезпечується шляхом регулювання поведінки суб'єктів публічної влади у відносинах з лобістами.

8. Подібні ознаки правового механізму лобіювання у правових системах загального, континентального та європейського міждержавного типу: основні засади лобіювання закріплені в провідних джерелах права; усі правові системи містять певний набір правових засобів лобіювання; офіційними актами, в яких закріплюються інтереси зацікавлених осіб, здебільшого є джерела права; юридична конструкція лобіювання має тенденцію до формалізації; усі правові системи містять положення, що регулюють процедуру лобіювання.

9. Правовий механізм лобіювання як цілісна конструкція станом на сьогодні в Україні відсутній: не визначений та не формалізований статус суб'єкта та об'єкта лобіювання; не формалізована процедура лобіювання (частково врегульована лише у сфері запобігання корупції); система правових засобів не повна та не впорядкована; лобіювання здійснюється зазвичай щодо центральних органів публічної влади з метою зафіксувати інтереси зацікавлених осіб у нормативно-правових актах.

З метою виявлення правової природи лобіювання досліджується питання впливу суспільних відносин на правові норми та здатність права бути засобом (інструментом) досягнення певних цілей. Робиться висновок про необхідний зв'язок лобіювання з державою та правом.

Виокремлюються правові явища, що є інструментами досягнення мети лобіювання, тобто його правовими засобами. Здійснюється визначення поняття правових засобів лобіювання, розмежування правових засобів та правової процедури. Проводиться класифікація правових засобів лобіювання за: видом правового явища, функцією, предметом, складом, походженням, характером;

Розмежовуються поняття «правовий механізм» та суміжні поняття: «механізм», «механізм держави», «механізм правового регулювання» та ін. Виявляються ознаки правового механізму лобіювання, формулюється його дефініція.

Третій розділ «Порівняльно-правова характеристика правового механізму лобіювання» складається із трьох підрозділів, в яких виявляються особливості правового механізму лобіювання у правових системах загального, континентального та європейського міждержавного типу.

У підрозділі 3.1. «Правовий механізм лобіювання у правових системах загального типу» обґрунтовується необхідність виокремлення правового механізму лобіювання у правових системах загального, континентального та європейського міждержавного типу.

На основі аналізу правової доктрини, правових актів, судової практики, правових традицій, локальних нормативних актів, чинної практики та традицій лобіювання у США, Канаді, Великій Британії, Ірландії, Австралії здійснюється характеристика правового механізму лобіювання у правових системах даного типу.

Підрозділ 3.2 «Правовий механізм лобіювання у правових системах континентального типу» присвячений виявленню особливостей правового механізму лобіювання у правових системах даного типу.

Аналізується відповідне законодавство Франції, Німеччини, Литви, Угорщини, Польщі, Грузії, Австрії, Словенії, панівні концептуальні підходи до лобіювання, фундаментальні праці класиків романо-германської правової традиції, особливості правотворчості та правозастосування.

Зазначається, що правовий механізм лобіювання кожної окремої правової системи володіє власними особливостями відповідно до правових та політичних традицій держави і може суттєво відрізнятися від узагальненої схеми.

У підрозділі 3.3 «Правовий механізм лобіювання у європейських міждержавних правових системах» встановлюються особливості правового механізму лобіювання у Європейському Союзі та Раді Європи.

Висвітлюється історія інституціоналізації лобіювання та формування відповідного правового механізму у правовій системі Європейського Союзу, аналізується його актуальний стан та перспективи реформування. Стверджується

про постійне розширення набору правових засобів лобіювання в структурах Європейського Союзу, що супроводжує тенденцією до збільшення повноважень організації.

Здійснюється характеристика правового механізму лобіювання у Раді Європи, аналізуються причини його відмінностей. Зазначається, що у Раді Європи модель правового механізму лобіювання більш близька до держав континентального права, а в Європейському Союзі – до загального.

Виявляються подібні ознаки правового механізму лобіювання у правових системах загального, континентального та європейського міждержавного типу.

Четвертий розділ «Правовий механізм лобіювання в Україні» складається із двох підрозділів, в яких виявляються стан, особливості та проблеми правового механізму лобіювання в Україні.

У підрозділі 4.1 «Стан та особливості вітчизняного правового механізму лобіювання» виокремлюються та аналізуються правові засоби, що використовуються для лобіювання в Україні. Констатується, що будь-яка демократична правова система містить той чи інший обсяг правових засобів лобіювання, в тому числі і Україна.

Обґрунтовується наявність вітчизняного правового механізму лобіювання та характеризуються його особливості.

Підрозділ 4.2 «Проблеми вдосконалення правового механізму лобіювання в Україні» присвячений перспективам правового регулювання лобіювання в Україні.

Виявляються основні недоліки пропонуваніх законопроектів про лобіювання. Характеризуються моделі, підходи та принципи регулювання лобістської діяльності. Стверджується про відсутність ідеальних зарубіжних прикладів для імплементації в Україні. Встановлюються вихідні засади, в межах яких слід формувати вітчизняний правовий механізм лобіювання. Обґрунтовується необхідність стимулювання розвитку лобістської діяльності шляхом прийняття відповідного закону. Сформульовано пропозиції до змісту вітчизняного закону про лобіювання.

ВИСНОВКИ

У дисертації розв'язане нове наукове завдання, що полягає у виявленні природи правового механізму лобіювання, його особливостей у правових системах загального та континентального типу, європейських міждержавних правових системах та в Україні.

Отримані в процесі дослідження результати дозволяють зробити такі висновки:

1. Ознаки лобіювання: лобіювання є формою представництва групових інтересів (інтересів зацікавлених осіб); метою лобіювання є задоволення інтересів зацікавлених осіб; суб'єктами лобіювання є уповноважені зацікавленими

особами представники (лобісти та їх об'єднання); об'єктом лобістських дій є суб'єкти публічної влади; лобіювання здійснюється через цілеспрямований вплив представника зацікавлених осіб на суб'єкта публічної влади; здійснюється цей вплив за допомогою різних засобів, зокрема правових; результатом лобіювання є офіційні акти (як дії, так і документи).

Лобіювання – це цілеспрямований правомірний вплив представника групових інтересів на суб'єкта публічної влади з метою відображення в офіційних актах інтересів зацікавлених осіб.

Структура лобіювання: мета – задоволення інтересів відповідних суб'єктів; суб'єкт – представник інтересів (лобіст); об'єкт – суб'єкт публічної влади (органи державної влади, органи місцевого самоврядування, їхні посадові чи службові особи, інші суб'єкти при здійсненні ними офіційних владних функцій); сама активність – вплив та інші форми активності, що відбуваються окремо чи безпосередньо поряд із впливом (виявлення, узгодження лобіюваного інтересу, підготовка до впливу, взаємодія з іншими суб'єктами лобіювання тощо); засоби – економічні, соціальні, політичні, ідеологічні, правові тощо інструменти, що використовуються для досягнення мети лобіювання; результат – офіційні акти (як дії, так і документи).

2. Умови формування та функціонування інституту лобіювання: поліцентрична політична система; компроміс суспільних інтересів; демократичний характер політичної системи; наявність реально діючих відносно незалежних гілок влади (законодавчої, виконавчої, судової); сильний парламент і наявність інших органів представницької влади і самоврядування; дієва (чи хоча б діюча) опозиція; відносно розвинуте громадянське суспільство; розвинута система масової інформації і комунікації, що функціонує в умовах гарантованої свободи вираження думок і поглядів.

3. Ознаки правового механізму лобіювання: є системою правових засобів лобіювання; має цілеспрямований характер – закріплення інтересів зацікавлених осіб в офіційних актах; є юридичною конструкцією впливу представника групових інтересів на суб'єкта публічної влади; забезпечує процедуру лобіювання, в ході якої здійснюється застосування правових засобів.

Правовий механізм лобіювання – це система правових засобів впливу представника групових інтересів на суб'єкта публічної влади з метою закріплення в офіційних актах інтересів зацікавлених осіб.

4. Правові засоби лобіювання – це правові явища, використання яких представником групових інтересів для впливу на суб'єкта публічної влади повинне забезпечити відображення в офіційних актах інтересів зацікавлених осіб.

Класифікувати правові засоби лобіювання можна за: видом правового явища (нормативно-правові акти, юридичні факти, акти тлумачення тощо); функцією (основні та додаткові); предметом (суб'єктні та об'єктні); складом (прості і складні); походженням (загальні і спеціальні); характером (уповноважуючі, зобов'язуючі та забороняючі).